

jí se báti, tedy ani ne dnes, kdy věda má, jako snad v žádné jiné době, ten velký triumf, že poznává vlastní své meze. A kde ona jasně je poznává, tam o velmi mnohém, o čem dříve říkala: to není, říká dnes: já to nevím, pro mne to není problémem. V každém člověku je arci též metafyzický hlad, který je třeba ukojiti a tedy přes ty meze vědy utvrditi si názor života. Moderní filosofie metafysiku vylučuje, ale ona se v různých formách na konec tím mocněji dostavuje. Vždyť je to také čirá, jen ne-
motorná metafysika, když materialisté chtějí vše vykládati ze síly a hmoty a co jest síla a co jest hmota, to právě nevědí ani oni ani my. Jsou to pouhé pojmy pomocné.

Jako akademický učitel, který pokud může o nějakém štěstí životním mluvíti, především ho zkusil na katedře, ve styku s mládeží, jako takový pravím k vám upřímně: Nevzdávejte se svých snah po studiu sociálním a věrně a vážně je sledujte. Poměry životní se mění, neustále nové útvary a s těmi nové problémy vznikají. Vaše povolání je příčinou, že budete k nim státi blíže než mnozí jiní, než tisíce lidí z inteligence našeho národa; ruku v ruce s lidem půjdete v jeho bolestech a trudech, v jeho radostech a nadějích. Jeho tužby a snahy budou doléhati k uším vašim, jeho konání denně se bude vyvíjet před zrakem vašim. Nejmocnější hnací síla jeho srdce vy často nejspíše poznáte neb můžete poznati, na brány vašeho srdce bude doléhat jeho bída a často snad jen vy jediní byste našli klíč k jeho duši, abyste v ní posílili přesvědčení o mravní zodpovědnosti a povznesli ji z malátného zkrúšení. Což je tedy více přirozenějšího, než že vy musíte míti touhu, býti dobrými vůdci jeho, vůdci vypravení stejnou silou vědění a snad mocnější snahou a láskou vroucnější, než mnozí ostatní, kteří se o to vedení budou s vámi rvát!

Sociální úloha kněžstva.

Slavnostní řeč na sjezdě kněží v Kolíně dne 23. února 1905.
(Věstník katolického duchovenstva, Praha, ročn. V., čís. 12 z 10. března 1905.)

Slavné shromáždění! Od pořadatelstva této schůze kleriků byl jsem já, laik, pověřen úkolem promluvíti řeč úvodní. Samozřejmě pokládal bych za nemístné a nepřípustné, abych chtěl vám podávati nějaké naučení a návody s hlediště náboženského neb církevního.

Promluvíím tedy o sociální působnosti kněžstva jako laik, který má na střízlivém, objektivním zřeteli všecky ony skutečnosti, na nichž v naší společnosti národní spočívá význam a závažnost živlu počtem,

organisací a působností tak podstatného a důležitého, jakým jest katolické kněžstvo, že jenom naprostá strannická zaujatost může jej podceňovati.

Jen slovo ještě k vymezení úkolu. Chci-li mluvit o sociálních úkolech českého kléru, nemám na zřeteli jen užší obor, který se v obecném mínění zahrnuje názvem otázky sociální, nýbrž působnost ve všem oboru důležitostí společenských, ani tedy tak řečených politických nevyjímaje. Spolu naznačil jsem hned úmyslně, že chci o ní promluvit v z h l e d e m k n a š í s p o l e č n o s t i n á r o d n í. Byť ovšem bylo poslání církve povšechně lidským, universálním, s toho hlediště pouhého vplynuly by pro můj zdejší úkol jen úvahy schematicky abstraktní, bezbarvé. Leč právě o to zde běží, jak se ono známé všelidské poslání na daném živém kmeni konkrétního života národního uskutečňuje a uplatňuje. Církevní hlediště nemusí při tom utrpěti úhony, trvámť, že jemu právě takové působení kněžstva, jak zde s konkrétního národního hlediště bude pojata, netoliko neubližuje, nýbrž znamenitě hová a slouží.

A proto se tedy zastavme předem při samém momentu národnostním. Jest známo, že v této příčině vy, český kléru katolický, jste nyní napořád jaksi ve dvojm ohni. Pod záminkou klerikalismu vytýká se vám se strany jistých radikálních odpůrců národních nedostatek národnostního citu. Názvy jako na př. »černá internacionála« v tom směru ještě ani nejsou nejhorší. Agitace dostupuje tak daleko, že vás s fanatickou nesnášlivostí, všem radikálním směrům vlastní, přímo vylučuje a vyhazuje z národa. Přiznávám se, že počítám tuto sortu podezřívání, s agitační vypočítavostí soustavně provozovaného, mezi způsoby boje nejnemravnější. Ale z jiných stran zase, stran v jistém směru vám smýšlením nejbližších, káře se na vás často zrovna opak, nacionalismus přílišný. Jsem povděčen, že dnes v uvítacím svém proslovu již zástupce města Kolína připomenul zásluh katolického kněžstva na díle probuzení národního. To není věc už odbyta, pouhý předmět historického zájmu. Neposkytují-li ani ještě přítomný stav věcí v Rakousku, ty snahy, které se před našima očima s nepokrytostí až cynickou osvědčují, a ta nebezpečí, která na nás doléhají, dost látky a podnětu k otevření očí všem, jimž na zachování Rakouska záleží, pak už nevím, co by jim je otevřelo a zda jim je kdy něco otevře!

Pohlížíme-li zpět na organizační politiku rakouskou od XVIII. stol. a ještě na její fázi v prostřed století XIX., v níž všecko úsilí rakouských státníků čelilo k velkoněmeckému cíli, arci pod primátem Habsburským, a tomu cíli všecku vnitřní politiku podřizovalo, existenci neněmeckých národností obětovati se nerozpakovalo — tu pochopujeme těžkou tragiku

osudů rakouských. Tvrdě a krutě pronásleduje se národní buditelství české jako něco státu nepřátelského až do směšných maličkostí. Riegrovi hrozí zavření, že nechce český ples v Praze oznámiti plakátem také německým! Leč i muž takové ryzí šlechtnosti, na výsost věrný Rakušan a dynastii naprosto oddaný, jako hrabě Lev Thun, který sám přál kdysi hnutí českému, následkem pouhé skutečnosti, že se v žactvu akademického gymnasia ukazují stopy národního ducha, mění toto účinkem událostí z r. 1848 počestné gymnasium za krátko zase v učiliště německé. Marně vyznívají slova Palackého o ideji státu rakouského, jemuž historií samou dáno posláni, aby bylo štítem a ochranou všem národnostem v něm sloučeným. Teprve katastrofou na bojištích u Hradce Králové a konečně zřízením nové říše německé v síních versailských celé úsilí té samovražděné dvoustoleté politiky řítí se v niveč. V té chvíli, kde bylo takto jasno, že byly liché a marné všechny ty snahy, jimž měly obětovány býti i tužby národního vzkříšení českého, bylo také zjevno, že dlouhé germanisující úsilí oficiální a mimooficiální bylo jen bezděčnou průpravou poprušťovací. Tradice takové nešťastné politiky nevymizí, nevyhubí se arci rázem, všude dosud vidíme jejich stopy. Kdo může ještě neviděti, že buditelské úsilí českonárodní, na němž mělo kněžstvo tak velikou účasť, úsilí brutálně stíhané, potlačované a pronásledované, jediné vlastně budovalo hradbu proti postupu velkoněmectví, budovalo ji pro Rakousko jako důvod jeho osobitého oprávnění a posláni, budovalo proti jeho vlastním státníkům. Pamatujete se vy starší v tomto shromáždění na ono pruské svolání z roku 1866 »An das glorreiche Königreich Böhmen«? Jaký ohlas by bylo vzbudilo, kdyby se bylo bezděčně poprušťovací politice rakouských státníků opravdu podařilo dílo probuzení českého zmařiti a potlačiti, kdyby se bylo svolání tehdy obrátilo k obyvatelstvu už venkoncem zněmčenému? A kam by snad dnes už politicky příslušelo království České, jež král pruský tenkrát měl tolik chutě anektovati? Jaké čáky by alespoň měly nynější velkoněmecké tužby k Rakousku se upínající? Je svrchovaný čas to dobře uvážiti na všech místech, kde sice se počíná chápat leckterý z úkazů přítomných, ale ku podivu dosud schází porozumění pro r a k o u s k ý význam českého národnostního snažení! Věřu, že v ničem nepřepínám, povím-li, že zásluhy buditelů českých, mezi nimi kněží, o podmínky zachování Rakouska byly větší, než všech jeho státníků a vojevůdců celého století. Oni zabezpečili tu tuhou překážku assimilací, kterou dnes tvoříme my naproti všemu velkoněmeckému snu, a s ním do jisté míry musí dnes účtovat každý, kdo by chtěl loupivě ruku vztáhnouti po Rakousku k uskutečnění toho snu.

Není zbytečno si to dnes připomínati, dnes, kde pod heslem »pryč od

Říma« praktikuje se nová metoda přípravy popruštovací! Ji nehodlám se dále obírat. Připomenu jenom, že jsou i mezi námi Čechy politikové, kteří nebezpečí velkoněmeckého hnutí podceňují, konejšíce se úvahami, jež pocházejí z oficiálních kruhů německých. Ale jsou i mimo naše národní kruhy v Čechách dosud lidé rakousky smýšlející, kteří nemohou dostatečně pochopiti význam silného národa českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jako nejtuzší ze všech assimilačních překážek pro velké plány velkoněmecké. Také oni mají pochopiti, že musíme dnes mluvit o působnosti katolického kléru v mezích národnostních jako o velké časové nutnosti rakouské.

Nebylo křesťanstějšího díla než účast kléru na díle buditelském, v němž šlo o povznesení bídných a trpících nedostatkem chleba duševního. A ještě dnes s křesťanskou povinností pojí se tu velká vlastenecká nerozlučně. Nejde o to, štvátí kněze do vřavy politiky uliční. Jemu nesluší žádné zjevné ani tajné vůdcovství agitační tam, kde se zostřují protivy a rozněcují zápasy národnostní. Jeho místo jest určeno jeho povoláním a posvěcením. Ono jest tam, kde se osvědčuje péče o veliké statky národního dobra, vzniku a rozkvětu vnitřního. A to je péče o mravní statky národa, ač mu ani hmotné dobro lidu nemůže býti lhostejno, neboť z nedostatku hmotného klíčí podněty k rozvrátům, zločinům, k otřesům morální bytosti. Na tom základě teprv vyniká velký význam modlitby: chléb náš vezdejší dej nám dnes!

Tedy o velké statky dobra národního, dobra mravního jde především. I tu se tážeme předem, které jsou momenty, jež péči kléru o tyto statky dávají rázovitý stříh a směr?

Jest především klérus tisíciletým nositelem poslání ethického, s vědomím trvalého božského uložení pěstovaného, jenž opírá se o pevnou světovou organizaci, která přetrvala věky, přetrvala nejtěžší otřesy politické a jiné společenské.

Jako takový jest dále přirozeným, t. j. povahou, původem a určením povoláním nositelem úkolů konservatismu, pokud tímto úkolem vyrozumíváme úsilí, nedávati lehkovážně v šanc cíle a prostředky, jež osvědčily plodnou moc a sílu v toku věků; nedávati lehkovážně v šanc, co je dobrým jádrem v ideách a institucích z minulosti na nás přešlých, nepochybně proti překotným stavbám novot, vábných často jen proto, že jsou novotami; nepodléhati v uchvácení citu každému kouzlu modernosti — ale netkvíti také na každé ideji, formě, instituci, organizaci jen proto, že ji kryje patina starobylosti, neuzavíratí se zdravému pokroku. Toť konservatismus v ušlechtilém slova smyslu, který je podmínkou zdravého vývoje národů

-- konservatismus, který nám schází snad m. j. i proto, že, pohříchu, právě v kruzích, ve kterých jinde se nalézávají jeho jaksi rození vůdcové a sloupové, dost neporozuměli duši národa, nedovedli mu vštípití přesvědčení, že mají smysl pro jeho duševní potřeby, účast na jeho kulturním díle. A za třetí konečně: Tento organisovaný nositel poslání ethického v ideálním duchu konservativním má, díky tomu všemu, neocenitelné a ne vždy dost oceňované štěstí, že mu není třeba, aby se stavěl ve službu jakýchkoliv výlučných zájmův a zistných snah jednotlivceckých neb třídních a stavových, že nemusí vykupovati možnost působení všelijakou lacinou chvilkovou politikou oportunitní, ústupky na újmu zásad, nemusí ve svárech dneška i zítřka otáčeti po větru svou korouhvičku. Naopak. Poslání jeho, posvěcené tradicí a opřené o určitou organisaci, volá jej všude pod prapor spravedlnosti a obecného dobra v duchu evangelia.

Toť jsou základy, určující ráz a směr vašeho ethického poslání. Ale právě v příčině jeho ocitujete se zase mezi protivami. Jedni je popírají, druzí stlačují jeho dosah.

Víc než kdy jindy množí se počet těch, kdož je popírají nebo aspoň je mají za zbytečné, protože pokládají za ukončené a překonané buď poslání pozitivních náboženství vůbec nebo aspoň křesťanských nebo zvláště katolického. Nejrozhodnější křídlo popírá je tedy vůbec a zásadně, pokládajíc dobu za zralou, aby na prestol po věky zaujímaný pozitivním náboženstvím zasedla tak řečená ethika světská neboli filosofická a stala se platným vodítkem nejširších vrstev a skupin lidských. Tedy nauka, která pojem mravnosti i pravidla všeho jednání mravního, odloupenutá od jakéhokoliv zevního příkazu — ode všeho heteronomistického základu — vyvozuje na základech ryze rozumových. Ale především tu nelze mluvit o nauce, nýbrž o naukách a to velmi hojných. Jest v tom jisté veliké kouzlo, stopovati to zajímavé dílo ducha lidského v proudu věků, kterým se budovaly takovéto ethické soustavy — kouzlo nemenší, než jakým působí dějiny filosofie, tedy v hlavní věci dějiny snah lidského rozumu po obecném světovém názoru — ať se pak již ony ethické soustavy připínaly logicky k jistým metafysickým učením, či hledaly své uzákladnění v jiných vědách, či samostatně se vybudovávaly, ať už z úvah o individuální a společenské užitečnosti, či z výzkumů o původě a vývoji mravních názorů. Ale jako se ony v toku dějin potírají — tak i v přítomnosti v nesrovnatelných protivách stojí proti sobě. Jen vezměme na př. materialistickou ethiku Holbachovu, utilitarianismus Benthamův, Kantův kategorický imperativ a brutální nadčlověckost Nietzschevskou!

Každá morálka, která má být schopnou, aby se stala v jaderném smyslu

lidovou, aby dala vůdčí principy, životní vodítka širokým vrstvám, musí především v základech býti jednoduchá, srozumitelná a přehledná, musí nésti uchvacující znaky posvěcení autoritativního, býti schopna, aby poskytovala útěchu trpícím, aby dávala důvěru myslím u vědomí viny pokleslým, musí síliti vůli vědomím zodpovědnosti a na ní zbudovanou vyrovnávající spravedlností. Ale ze všechkoliv světských ethik snad nejméně těmto požadavkům hoví ony, jež nesou ráz řízného determinismu, který je nezbytně spojen s každým materialistickým názorem světovým. Kdo chce všecko vysvětliti kausálními nutnostmi, nemůže učiti povinností. Ethika — aspoň po mínění všech nás šosáků zpátečnických — přestává tou měrou, jakou odpadá individuální odpovědnost, a individuální odpovědnost odpadá tou měrou, jakou si všeliký děj lidský jak mimolidský podle přírodovědeckých vzorů vysvětlujeme řetězem neodvratných účinnů z daných příčin, jež samy byly takovými účiny.

Jest pochopitelné, že tento tuhý materialistický determinismus má své hlasatele také u nás, kde každé kvasidlo zvenčí rychle se ujímá a s ne malým nákladem nadšení na prapor nejvnitřnějších přesvědčení se píše. Faktum samo, že se vyskytli, považují za přirozené; z jistých nálad myslí a citu v určitých našich mladších vrstvách také si dobře vysvětlují, že nedovedou chápat, jaké víry naivní a tuhé je třeba ku přijetí základů takových knih, jakými jest právě překládaný spis Haeckelův o záhadách světových. Leč o to mi zde tak nejde. Raději bych upozornil na nesprávnost, jíž se dopouštějí všichni, kdož také našemu obecnstvu vnucují představu, že při těch deterministických učeních jde o »moderní« názor kat exochen. Každý povrchní znalec dějin filosofie ví, že se materialistický názor světový objevuje už v podobách svrchovaně zajímavých v před Sokratovské době řecké a v podobách nepoměrně méně zajímavých potkáváme jej zase v posledních stoletích. Ale jest jedním mezi četnými stejně »moderními«, a bezpečně lze tvrditi, že není na postupu, nýbrž spíše na opaku. Mocný rozkvět přírodních věd podněcoval i v duchových vědách jisté přírodovědecké nazírání. Ale to dnes právě ve mnohých vědách duchových ustupuje snaze po osamostatnění, jako na př. v hospodářství národním. Ani v trestním právu není vítězství deterministických směrů, pojmících se původem ke jménu Lombrosovu, nikterak zpečetěnou věcí. Vůbec těmto směrům neupírám té zásluhy, že dovedly probuditi vědomí, které nás nutí přihlížeti ke společenským jevům, jež nepříznivě působí na motivy jednotlivců, podmiňující jistý sklon mysli ke skutkům, jež nazýváme trestnými. »Determinismus«, který by netvrdil nic, než že tu jsou určité zevní vlivy na pohnutky lidských skutků, a že jest třeba také proti nim pracovati, a snad

hlavně pracovati, když chceme vykořeniti zločiny, není povážlivý. Povážlivý jest každý, který věří v tuhé kausální podmíněnosti, jež vylučují individuálnou přičetnost a odpovědnost. Povážlivý zvláště pro národ malý, jemuž jest nezbytně třeba morálky vůli vzpružující. Jsem šťasten, že se v této příčině nalézám v plné shodě s dvěma českými učiteli vysokoškolskými, s prof. Fr. Storchem a Fr. Marešem,*) kteří se stejným důrazem oceňují význam vědomí osobní odpovědnosti, jako podmínky platného úsilí malých národů o sebezachování a zdárný rozvoj.

Leč jsou jiní, nikoliv neučení lidé, kteří připouštějí, že pouhá rozumová ethika nepostačí potřebám, při kterých cit vždy mívá slovo. Ale dokazují nám, za svědky berouce skutečnosti doby přítomné, že stará náboženství už se přechýla, poslání svoje vykonavše, i volají po náboženství novém. Máme snad právo tázati se, kde že ono jest? Neboť pomáhá-li se staré rozvracet, kdežto se nové jen slibuje a prorokuje, co má býti zatím? Rozumová nějaká ethika? Či zatím bezethické interregnum? A tak jest požadavek podobný totožný se směnkou na dlouhou viděnou, o níž se neví, zda kdo, kdy, kde a jak ji bude honorovati; konec konců jen pouhou negací, jež z domnělého bláta vede pod skutečný okap.

Jde-li nyní o meze, o způsob a prostředky provádění ethického úkolu kněžstva, tu narážíme na zvláštní shodu názorů mezi odpůrci vašimi, vystupujícími pod heslem protiklerikalismu, a lidmi z vlastního vašeho tábora, kteří praví, že se otázky politické a záhady sociální kněze netýkají, že se má výlučně obmezovati na to, co jest specifickým oborem kněžského úřadu. Tedy obmezovati se asi na působnost kostelní, přísluhování svátostmi, kázání, katechesi a nejvýš křesťanskou dobročinnost, provozovanou navštěvováním nemocných a podporováním chudých. Než už sám problém jest docela nesprávně vyjádřen, vyslovuje-li se tak, jakoby knězi jen tyto povinnosti náležely a nic mu nebylo po sociální otázce. Věřen svému stanovisku laickému, běru tu na pomoc Alberta Weissa, jenž na hesla uvedeného druhu odpovídá. »Jest arci pravda, že patříme do církve. Ale církev je právě ve světě a pro svět, a právě že náležíme do církve, patří také k úřadu našemu, dbáti o svět a starati se o něj.« Anima, jíž se týče kněžská cura animarum, není přece žádné abstractum. Je to duše rolníka, živnostníka, úředníka, čeledína, dělníka atd. — duše lidí z konkrétných životních postavení a povolání, jejichž jednání a konání stojí

*) Srv. řeč prve dotčeného při slavnostní instalaci za rektora české university na studijní rok 1904/5 a článek prof. Mareše »Naturalism a svoboda vůle« v »Rozhledech«, roč. XV. K tomu mou přednášku »Věda národohospodářská počátkem XX. věku«. (Sborník věd právn. a státn. Roč. IV. seš. 3.)

pod vlivem pohnutek z jejich životního prostředí. Trudy výroby, trhu a soutěže, zájmové rozpory v poměru zaměstnavatele a námezdníka, kupce a prodavače, věřitele a dlužníka naplňují jejich myšlení a dychtění, obrázejí se v jejich slovech a skutcích. Jak má míti někdo na ně vliv, osvěcující, vůdčí i nápravný vliv, nevyználi se sám ve všech těch typických tvarech a souvislostech, jež určují ráz dnešní společnosti a jsou pestřejší, spleťtější, bohatější, než v kterékoliv době dřívější. Nemohu v této příčině užiti jiných slov, než těch, jež jsem vyřkl už před lety ve svém článku »O novém buditelství kněžském.« Právě jsem tam: Jest vskutku možno představit si osvíceného kněze — v době prudkých zápasů soutěže, úpadku řemesel, volné dělitelnosti a zadlužitelnosti pozemkové, koalici dělnických, stávek a kartelů, chorobného vzrůstání potřeb a vůbec měnicí se míry životní, rychlého bohatnutí a hromadného pauperismu, nikdy nebývalého napětí hmotných sporů prospěchových i kulturního závodění — který by nanejvýš snad se spokojil s apologetickým úkolem naproti novým proudům myšlenkovým, ale ve své cura animarum si nevšímal těchto nových útvarů společenských i jejich souvislostí a v aplikaci hlubokých mravních nauk evangelia vyhýbal se všemu tomu mocnému žilobití přitomnosti, utkvívaje buď na pouhých všeobecnostech nebo na příkladech, svědčících překonaným fazím společenského života, jež nikdy více se nenavrátil? V prvním případě by bezbarvá abstrakce, ve druhém liché anachronismy mařily slovům jeho přístup do hlav a srdcí! Trvám při tomto názoru dnes jak tehdy. Důsledky představy, že knězi není nic do sociální otázky, vedou k úplné jeho ethické bezmocnosti. Veliké časové bolesti a otázky, jež se dotýkají nejen fysické, ale i duševní existence tisíců, činí prostě nemožným, aby fary a chrámy byly osamělými skalisky uprostřed vlnobití zevšad je obkličujícího. Pěkně pak ukazuje Albert Weiss, jak tíseň doby přinutila starší kleriky, aby se starali o sociální otázku, náhle a bez soustavné přípravy. Proto prý se udály snadno i přehmaty. Ostatně proti všem, kteří by kněze ještě od zájmu na sociální otázce odvraceti chtěli, stojí dnes autorita nemenší nežli — Lev XIII. sám!

Nemůže tedy býti sporu o nutnosti a oprávněnosti zájmu kněžského o sociální problémy. Spor mohl by se týkati pouze volby působišť a míry, po kterou by klerik směl a měl činně zasahovati do praktického života přes ty meze jaksi specificky církevní, o nichž právě byla řeč. Snáze se zajisté na otázku odpoví negativně: Jeho místo není, kde se podněcují spory zájmové, kde se strojí srážky a zápasy strannické. Kněžská říza budiž ušetřena kalu denních pustých svárů. Kněz neztrácej vědomí, že jest povznesen nad všecken výlučný zájem, buď si vědom tisíciletého po-

slání, jež odkazuje jeho působnost všude na cesty ethické a jež vytyčuje mu směr po dráze sociálního míru, po rozvoji na kolejích práva a spravedlnosti. Ale maje tuto direktivu v rozum i v srdce všípenou, může, tuším, kněz bez nebezpečí nějakých újem pro náboženství a církev vystoupiti z mezí ryze církevních působišť, vyhledávati na př. účast v životě společném, ano i v organisacích, jež slouží zájmům hmotným. Půda sice jest potud nepřízniva, že obecný úpadek náboženského ducha právě knězi postup ztěžuje; ale s druhé strany neschází ani jistých příznivých okolností. Už neminula jenom doba liberálního spoléhání ve výlučnou samospasitelnost svépomoci, už i doba přílišného spoléhání na stát, zákon, veřejná zřízení překročila svůj zenit, na všech stranách jeví se doklady vzrůstajícího se vědomí o velikém dosahu odpovědné samočinnosti jednotlivcův a zdravé svépomoci spolčovací. Mnohé známky v hnutí rolnictva, řemeslnictva i dělnictva tomu nasvědčují. A to jest příznivá číka pro působnost všech, jejichž ethika tkví v ideji odpovědnosti. A proč by nemělo býti vážným, ušlechtilým i kněze hodným úkolem, buditi a tužiti ctnosti k hospodářskému zdaru potřebné, jež lidu našemu v tak mnohém směru schází? Vždy však pokládám za samozřejmé vodítko všeliké sociální působnosti kněze, jenž opravdu chce si zachovati stanovisko povýšené, aby nepřisluhoval strannickým zájmům, nelichotil bohatým a mocným, nýbrž měl ducha spravedlnosti neporušitelné naproti malým i velikým a ani hlubokým, v pravdě křesťanským zájmem pro bídné, trpící a utlačené svěsti se nedal k lichocení a demoralisující shovívavosti naproti chybám a zaviněným slabostem malých, jejichž chyby a slabosti má léčit a nikoli se s nimi mazliti, jak činí typičtí demagogové dnešní.

Ať už pak věc se rozřeší jakkoliv, ať se šíře připustí sociální působnost kněžstva či více přistříhne vlivem autoritativním, pro jednu otázku jest rozsah připuštění toho takměř lhostejný, pro otázku vzdělání kléru. Tu se hlásí čas s nároky tak určitými a neodvratnými, že jest se jen diviti, jak o těch věcech vůbec ještě by mohl býti spor. Suma rozumového vzdělání se obecně pozvedla, zdroje vědeckého osvícení otevírají se obecně hojněji, skutečnými i domnělými zbraněmi vědeckého poznání mocněji než kdy jindy se zasahuje do všech sfér života. I tak vtírá se sama sebou otázka, lze-li nadále vystačiti přítomným stavem výchovy kléru, nynější organisací přípravy pro ten stav. Jest zajímavavo, jak právě z řad kněžstva katolického s velikou jednomyslností se odpovídá, že nikoli. Vzpomínám sám na četné projevy souhlasu, dojemné osobnostmi původcův i způsobem svým, které mne svého času došly, když jsem (po důtklivé, ale marné přímlově, v užším jistém shromáždění pronesené) veřejně článkem »O novém budi-

telství kněžském« vystoupil ve prospěch intensivnější péče o vzdělání dorostu kněžského, maje arci na zřeteli obor věd sociálních. Byly to požadavky dosti skromné; nic se takměř nestalo. Tolik žhoucí tužby mladého kléru zůstalo nesplněno, ač se věru nesla k dobru církve.

A zatím povstala tak řečená katolická moderna. Sledoval jsem její celý rozvoj od kolébky, maje za to, že tu jde o vážný úkaz doby vůbec. I tu, zrovna jako v našich kvasech radikalismu proticírkevního, působily také vlivy a vzory cizí. Připustíme také, že způsobila katolická moderna mnoho zbytečného rozkvašení, že má na vrubu nejedno vyšínutí z kolejí ve věci i ve způsobu. Mnohá chyba dá se arci vysvětliti psychologicky náladou těch, kteří u vědomí, že chtějí vlastně dobrému, cítí se býti zneuznanými. Ale jedna věc neměla ujíti kruhům, které to hnutí bdělým okem sledovaly. V hnutí moderny zrovna elementárně se projevila taková silná víra ve věc katolickou, uprostřed obecných útoků na ni, o tuto víru se opíraly požadavky jistého přizpůsobení potřebám doby, že to faktum samo stálo za vážnou pozornost. Kdyby té víry ve věc samu nebylo, jak by se dal vysvětliti původ celého hnutí?

Všude z projevů moderny ozývá se hlad, pravý hlad po vyšší vědecké úrovni dorostu kněžského, po lepším vědění, po dokonalejší výzbroji pro praktické působení, všude viděti stopy toho hladu, který, odkázán sám na sebe, i třeba s pravých kolejí sjede, ale měl by býti považován za úkaz nadějný a utěšený a potkati se s ohledy šetrnými tím více, protože není obmezen na tak řečenou modernu. Mám tu před sebou sešit »Vlasti«,*) v němž ozývá se požadavek povznesení obecné vědecké úrovně na ústavech k vychování kléru stejně důtklivě i důvodně, jako ve kterémkoli projevu »moderny«. A jde mnohem dále než kdysi mé návrhy, jen k sociálním vědám přihlíževší. Vědomí o velikém stupni rozvoje všech věd a jejich mocném vlivu na všechny otázky, života a působení kněžského se dotýkající, hlásí se ve všech těch projevech. Běží právě o vědeckou úroveň vůbec, o rozšíření studia na předměty mimotheologické; tak kromě sociálních věd hlavně na filosofii, a pokud s ní souvisí, i věd přírodních.

Tu pak se mně zdá, že se při uvažování prostředků k povznesení úrovně studia nesmí zapomenouti ani na přípravu učitelského dorostu. Proč theologické fakulty dosud postrádají toho způsobu zabezpečení učitelského dorostu, který spolehlivěji než jakýkoliv jiný pojišťuje fakultám světským potřebnou úroveň učitelského dorostu? Míním to instituci t. řeč. docentury soukromé. K soukromé docenture vede jen vědecká kvalifikace,

*) Ročník XXI., seš. 4.

prokázaná samostatnou vědeckou prací a to vytištěnou, aby nejširší veřejnost měla možnost kritické kontroly. To by otvíralo soutěž mladým, schopným hlavám. Z docentury na theologických fakultách by pak přirozeně vedla cesta k profesurám na diecésních ústavech nefakultních a z nich by se nejlepším a vědecky nejosvědčenějším otvíral návrat k řádným katedrám fakultním!

Arci by provádění takového plánu vyžadovalo i hmotných prostředků, netoliko k sustentaci docentů — nýbrž i k podpoře těch, kdož by se k docentuře připravovali, a za tím účelem, jak činí skoro obecně kandidáti docentury na fakultách světských, šli do světa, do učení k nejznamenitějším odborníkům. Člověku se zdá, že tyto věci jsou tak na bílé dni, že každé slovo odůvodnění je zbytečno. Nebyla-li by vůle k provedení anebo kdyby nebylo možno opatřiti hmotné prostředky pro ně, pak bude třeba i v mnohém jiném směru vzdáti se nadějí.

Leč nevzdávejte se jich vy. Doufejme, že se podaří vědomé úsilné práci obrozovací, jež se v řadách vašich nadějně hlásí, aby se katolické kněžstvo ku prospěchu národa stalo pilířem konservatismu v nejušlechtlejším toho slova smyslu a s úspěchem požeňnaným plnilo po všem našem lidu úkol, jež načrtnouti jsem se pokusil.

O vědeckých spolcích odborných.

(Kalendář českého studentstva, nákladem Akad. čten. spolku, Praha 1873/74, a opětně v témže kalendáři, ročn. VIII., 1877/78.)

Při akademickém spolku čtenářském trvá toho času celá řada spolků z části v úzkém spojení s ním se nacházejících, jichž členstvo činné skoro výhradně ze studentstva se skládá a jichž cíle jsou čistě odborně-vědecké. Činnost jich není co rok stejná, jeví se tu značné, tam méně značnější kolísání i co do počtu členstva i co do prací podniknutých, ano v jednotlivém roce spolkovém různá je vřelost účastenství dle rozličných dob roku, což ponejvíc podmíněno poměry zevními.

Některé z nich (Jednota matematiků atd.) vystoupily z mezí spolku studentského a spojivše v organizaci svou i kruhy starší daly tak podnět k činnosti rozsáhlejší. U jiných by rozšíření podobné s těží bylo žádoucím, pokud na zřeteli máme zdar a prospěch činnosti studentstva samého ve spolcích těch. To vše je podmíněno povahou toho kterého studia odborného. Dost na tom, že spolky ty těší se přízni šlechtných přátel vědy v kruzích samého profesorstva, kteří radou i činem ji osvědčující, působí na rozvoj jich způsobem osvěžujícím.